
Příloha č. 1 k opatření děkanky č. 5/2025

Zásady pro posuzování etických aspektů a schvalování výzkumných projektů na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy

1. Podpora etické praxe

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy (dále jen „fakulta“) podporuje a posiluje etické povědomí mezi výzkumnou komunitou fakulty, zejména prostřednictvím svých posudků a doporučení, a aktivně přispívá k tomu, aby se etické aspekty staly integrální součástí výzkumné kultury již od samotné fáze návrhu projektů.

2. Ochrana důstojnosti a práv

Výzkumné projekty nesmí způsobovat žádnou újmu a musí respektovat důstojnost, autonomii a práva subjektů účastnících se výzkumu, včetně jejich rozhodnutí a práva na soukromí. Práva, dobrý život, bezpečnost a zdraví lidských subjektů účastnících se výzkumu jsou nejdůležitějšími hledisky a nejvyššími prioritami a v případě konfliktu zájmů musí převažovat nad vědeckými či společenskými zájmy.

3. Informovaný souhlas

Subjekty účastnící se výzkumu musí být plně informovány o účelu, metodách, cílech a možných rizicích výzkumu prostřednictvím písemného nebo elektronického souhlasu, který detailně vysvětluje veškeré podstatné informace relevantní pro jejich rozhodnutí. Je nezbytné, aby svůj informovaný souhlas udělily svobodně a dobrovolně před zahájením své účasti ve výzkumu. V případech, kdy není možné získat jejich souhlas, Komise pro etiku ve výzkumu Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy (dále jen „komise“) posoudí, jakým způsobem a v jakých lhůtách je zajištěno vyžádání souhlasu od jejich zákonného zástupce, a zváží, zda není účelné podmínit zařazení každého jednotlivého subjektu také jeho vlastním souhlasem. V případech, kdy by zajištění písemné formy informovaného souhlasu mohlo narušit průběh výzkumu, komise posoudí způsoby zajištění informovanosti subjektů a získání jejich souhlasu výzkumníky.

4. Zohlednění multidisciplinárních etických výzev

S ohledem na různorodost studijních programů a výzkumných orientací na fakultě je nezbytné, aby etické posuzování respektovalo multidisciplinaritu perspektiv a přístupů různých oborů. V případě specifických etických výzev může komise konzultovat externí odborníky na dané obory. Oborově specifické etické výzvy se mohou výrazně lišit v závislosti na konkrétním oboru, a proto je zásadní tyto odlišnosti individuálně zohledňovat.

5. Bezpečnost a minimalizace rizik

Každý výzkumný záměr musí být navržen tak, aby minimalizoval fyzická, psychická, společenská, environmentální nebo ekonomická rizika pro subjekty účastnící se výzkumu, přičemž výzkumníci průběžně sledují a vyhodnocují rizika po celou dobu realizace projektu. Při posuzování etických aspektů a schvalování výzkumných projektů jsou zvažována předvídatelná rizika ve vztahu k očekávaným přínosům pro jednotlivce i pro společnost jako celek. Výzkum může být realizován pouze tehdy, pokud očekávané přínosy převyšují potenciální rizika, což je součástí hodnocení poměru rizika a přínosu (tzv. risk/benefit assessment).

6. Vědecká opodstatněnost

Při posuzování etických aspektů výzkumných projektů je nezbytné vyhodnotit oprávněnost očekávaného vědeckého přínosu a význam cílů výzkumu v kontextu jejich etické přijatelnosti, což zahrnuje také zhodnocení vědecké opodstatněnosti realizace výzkumu. Komise má právo doporučit změny v metodologii nebo designu projektu, pokud zhodnotí, že tyto změny zlepší etickou přijatelnost výzkumu nebo bezpečnost projektu pro subjekty výzkumu. Výzkum musí být prováděn v souladu s etickými principy, platnými právními předpisy a odbornými zásadami.

7. Ochrana údajů

Ve výzkumných projektech je nezbytné zajistit adekvátní ochranu osobních údajů. Pokud to povaha výzkumu a oborové standardy umožňují, data by měla být anonymizována nebo alespoň pseudonymizována a musí být zajištěn postup k bezpečnému uchování, případné anonymizaci či likvidaci údajů po skončení výzkumu. Zvláštní důraz je kladen na ochranu údajů spadajících do tzv. zvláštní kategorie osobních údajů (dříve „citlivé osobní údaje“), které jsou svou povahou obzvláště citlivé ve vztahu k základním právům a svobodám. Mezi tyto údaje patří informace vypovídající o rasovém nebo etnickém původu, politických názorech, náboženském vyznání nebo filosofickém přesvědčení, členství v odborové organizaci, dále genetické údaje, biometrické údaje zpracovávané za účelem jedinečné identifikace osob, údaje o zdravotním stavu, sexuálním chování či orientaci a také údaje týkající se

rozsudků v trestních věcech a trestných činů nebo souvisejících bezpečnostních opatření. Tyto osobní údaje vyžadují zvláštní ochranu, jelikož jejich zpracování by mohlo představovat závažná rizika pro základní práva a svobody. Pro posouzení etických aspektů výzkumných projektů a jejich schválení je nezbytné zajistit také ochranu veškerých výzkumných dat, případně jejich likvidaci po ukončení výzkumu v souladu s platnými právními předpisy.

8. **Transparentnost a odpovědnost**

Posuzování etických aspektů výzkumu musí být transparentní a odpovědné. Výzkumné týmy musí mít přístup k jasně definovaným pravidlům a kritériím, která komise konzistentně a důsledně uplatňuje.

9. **Etické použití AI ve výzkumu**

Fakulta podporuje transparentní a odpovědné používání umělé inteligence (AI) ve výzkumných projektech s cílem zajistit, aby všechny aplikace AI ve výzkumu byly v souladu s etickými standardy, právními předpisy a odbornými doporučeními, včetně Doporučení pro akademické pracovníky Univerzity Karlovy. AI nesmí být využívána pro kritická rozhodnutí bez adekvátní lidské revize a dohledu. AI nesmí nahrazovat lidské rozhodování v oblastech, kde jsou nezbytné empatie, morální úsudek a hluboké porozumění kontextu.

10. **Uplatňování etických metodologických východisek**

Proces posuzování výzkumných projektů vychází z pevných etických základů, které zahrnují:

- *Etické teorie a principy, etická doporučení a etické kodexy* jednotlivých oborů zastoupených na fakultě, které umožňují posoudit vhodnost daného výzkumu a jeho potenciálních dopadů.
- *Metody kritické reflexe*, které umožňují zohlednit různé etické dimenze výzkumných projektů a poskytují rámec pro hlubší porozumění komplexním etickým otázkám s ohledem na interdisciplinární charakter výzkumů prováděných na fakultě.
- *Důraz na identifikaci rizik a potenciálních etických dilemat* při střetu hodnot a na nalezení optimálních řešení, jež minimalizují rizika vyplývající z realizace výzkumných projektů.

Žádosti o posouzení etických aspektů výzkumného záměru nebo již získaného projektu se předkládají na formuláři, který je veřejně dostupný na internetových stránkách fakulty. Minimální obsah formuláře stanovuje Příloha č. 2 opatření děkanky č. 5/2025. Pokud externí poskytovatel, k němuž se návrh projektu podává, vyžaduje etické posouzení na vlastním formuláři, žadatel použije tento a současně do formuláře používaného fakultou doplní všechny údaje, které formulář externího poskytovatele neobsahuje.